

is érintenünk kell, azonban ezt csupán annyiban tesszük, amennyiben ez alapkérdésünk: az oktatás folyamatának pszichológiai elemzése szempontjából szükséges. Noha egy-egy közleményünk központjában minden esetben valamelyik fő mozzanat áll, mégis a pszichológiai megfigyeléseink és kísérleteink konkrét adatait véve alapul az összefonódó részmozzanatokot követjük. Igyekszünk konkrét példákön bemutatni, hogy az életkori sajátágok, a tanuló csoportok összetétele, a tantárgy különleges követelményei és egyéb szempontok milyen módon befolyásolják az oktatás egyes mozzanatainak egymáshoz való viszonyát és arányának változását. Különösen azt kívánjuk igazolni, hogy az oktatás folyamatában szereplő valamennyi tényező csak együttesen vizsgálható, és a pszichológiai szempont kidomborítása ezt az elvet nem csorbítja, hanem éppen ezt hivatott szolgálai.

Tájékoztató irodalom:

1. *Agoston György*: Pedagógia I. (A nevelés elmélete) II. kiad. Budapest, 1961. Tank. Kiad.
2. *Kairov—Goncsarov—Jeszipov—Zankov*: Pedagógia, Budapest, 1960. Tankönyv. Kiad.
3. *Nagy Sándor*: A didaktika alapjai, Budapest, 1956. Akad. Kiad.
4. *Nagy Sándor*: Az oktatási folyamatra vonatkozó nézetek történeti alakulása és a mai helyzete, Budapest, 1962. Akad. Kiad.
5. *I. P. Pavlov*: Válogatott művei, Budapest, 1953. Akad. Kiad.
6. *V. Příklad*: Bevezetés a pedagógiai pszichológiába, Budapest, 1960. Tank. Kiad.
7. *Sz. L. Rubinstein*: Grundlagen der allgemeinen Psychologie, Berlin, 1959.
8. *Sz. L. Rubinstein*: Lét és tudat, Budapest, 1962. Kossuth Kiad.
9. *I. M. Szecsenov*: Az agy reflexei, Budapest, 1954. Akad. Kiad.

GONDOLATOK A KÖZÖSSÉGET FORMÁLÓ EGYIK ERŐRŐL

(Hozzászólás „A közösségi nevelés két kérdése” című cikkhez)

A dolgozat a közösségi nevelés makarenkói, tehát dialektikus szemléletét taglalja és ebben a tekintetben csak helyeselni tudom álláspontját. A dialektika azonban azt is megkívánja, hogy ne ragadjuk ki az összefüggő egészből — pars pro toto — a részt. Fejtegetésemben ugyanis magam is Makarenko álláspontját vallottam, hangoztatván: „Makarenko immár klasszikus megfogalmazása alapján azt a nézetet valljuk, hogy az egyén a közösségben, a közösség által és a közösség számára formálódik.” Makarenko ezen álláspontjának pszichológiai vetületét már jóval korábban, 1953-ban igyekeztem a cikkemben is idézett dolgozatban kifejteni. Nehezen elképzelhető tehát az, hogy másképpen értelmezném a „makarenkói mag” fogalmát.

Az élet azonban nem áll meg még oly találó tudományos megállapítás, helyes pedagógiai tapasztalatokból vont általánosításnál

sem; a részletek kimunkálásához megfelelő módszereket kell találnunk. A pajtási kapcsolatok közösséget formáló erővé válhatnak, mert ezek felismerése tudatossá teheti a pedagógus munkáját. Az általam is idézett Hiebsch, Dannhauer, Vorweg bátran használt csoportlélektani módszert pl. egy ifjúsági tábor gyermekcsoportjának vizsgálatánál, a presztizs hatásának elemzésekor stb. Cikkszemben leszögeztem: „A mi viszonyaink közepe azonban merőben új tartalommal és nézőpontból vizsgálhatjuk csupán a gyermeki közösséget formáló erőket.”

A pajtási kapcsolatok dinamikus hatását vizsgáltuk pubertás előtti fiú gyermekeknél. Ennek formáiról a cikk szerzője is megemlékezik. Nem hiszem azonban, hogy bárki feltelezne nálunk, hogy a közösség létrehozásában csupán a spontán kapcsolatoknak van szerepe. Ezért szölok én is a közösség ere-

jéről, amely képes a pozitív célok szolgálataiban állva együttesen fellépni a rendbontók, hanyagok, egyszóval a széthúzókkal ellen. A pedagógusnak azonban számolnia kell az osztályközösséghez tartozó gyermekek pájtási kapcsolataival, mert ez is hozzásegíti ahhoz, hogy helyesen tervezze el a nevelői ráhatásokat, fejlessze a gyermekek személyiségét stb. A pájtási kapcsolatok megismerése, feltárása tehát segíti a pedagógust a közösség-formálás munkájában.

A szerkesztőség helyet biztosított a vitának. Dr. Geréb György és dr. Zsámbéki László álláspontja továbbra is eltér abban, hogy a spontán csoportosulások, a társas kapcsolatok közösséget formáló erőnek tekint-

A gyermekek véleménye egyben jellemző adatokat szolgáltat arra vonatkozóan is, milyen képet alkot egy kialakuló, formálódó osztályközösség a beletartozó pájtásokról, azok munkájáról, magatartásáról.

A közösségről vallott makarenkói nézetek megértése és magunkévá tétele tehát előfeltétele annak, hogy mélyre hatoljunk egy osztály társas szerkezetének megismerésében, az utóbbit azonban nem teszi feleslegessé, sőt hasznos segítőt kap benne.

Dr. Geréb György

hető-e. Abban viszont megegyeznek, hogy az osztályközösség kialakításában előnyös, ha a pedagógus ismeri az osztályában kialakuló, változó társas, pájtási kapcsolatokat. Ennek feltárásához nyújt többek között segítséget a közölt pszichológiai eljárás mód.

Műhely

KONTÚRRAJZOK SZEREPE A FÖLDRAJZÓRÁKON

A rajzi szemléltetés a földrajzoktatásban szinte végig kíséri az oktatás minden fő mozzanatát. A tanár táblai rajzai olyan tényanyagot nyújthatnak, amelyek elemzése során általánosításokig juthatnak el a tanulók és ezeket a tanulók munkafüzetükbe lerögzítik.

A tanulók számára rendszeresített munkafüzet előnyomott kontúrrajzai jelentősen segítik a tanulók munkáját. A tanárnak a táblai rajzait általában minden segédlet nélkül kell elkészítenie, s ez nem könnyű feladat. Éppen ezért szólnak olyan többé-kevésbé ismert, de nem mindenkor alkalmazott eljárásokról, amelyek segítik a tanárt táblai rajzai készítésében. Egyszerű sémákat, befoglaló formákat alkalmazhat a tanár többek között világrészek, országok kontúrjainak a rajzolásokor is. Egy-egy világrész, egy-egy ország földrajzi anyagának a feldolgozása általában a helyzet meghatározásával, majd az elhatárolással kezdődik. A feldolgozott anyag rögzítése megkívánja, hogy a tanár a táblán vázolja a világrész, az ország határvonalát, kontúrját.

Afrika helyzetének, partvonalának a megvárosítása a fal- és kézitérképek segítségével történik. A térképszemlélet a beszélgetés módszerének az alkalmazására nyújt lehetőséget. A térképen látottak megfigyelésre, té-

nyek felismerésére, megállapításokra készítetik a tanulókat. A térképszemlélet földrajzi ítéletek megfogalmazásához vezet, amelyekben földrajzi összefüggéseket látat meg a tanár.

Afrika térképén megállapíttatja a tanár, hogy felső részén Európa déli partvidéke látható. Kérdésére a tanulók felsorolják Európa három nagy déli félszigetét. A megfigyeltetés alkalmazása lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók megállapítsák: Afrika Európától délre terül el; a két földrész a Gibraltári szorosnál van legközelebb egymáshoz; Ázsiától a Szezei-csatorna, illetve a Vörös-tenger választja el. A térkép alapján a tanulók beszámolnak arról, hogy Afrikát az egyes világrészek felől mely tengerek, illetve óceánok határolják. A térkép gazdag tartalmából kiemelik, leolvassák a világrész helyzetére, határaitra vonatkozó tényeket.

Mind ezt a tanár a táblára, a tanulók a munkafüzetükbe rögzítik. A tanulóknak a tanárral együtt kell dolgozniuk. Éppen ezért várniuk kell, míg a tanár Afrika körvonalait felrajzolja a táblára, mivel ez megvan a tanulók munkafüzetében. A tanár munkáját kísérik figyelemmel. Közölje a tanár, hogy mivel a táblán előrerajzolt kontúrok nincsenek, ezt meg kell gyorsan rajzolnia. De hogyan? S míg ezt mondja, a falitérképhez megy és fölötte egy trapézt, majd egy három-